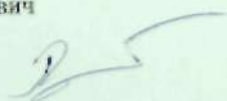

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ІМ. І. І. ШМАЛЬГАУЗЕНА

Русів Михайло Юрійович

УДК 599.32 (292.486 : 477.52/6)

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ ГРИЗУНІВ СТЕПОВОЇ ЗОНИ
СХІДНОЇ УКРАЇНИ

03.00.08 – зоологія

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук

Київ – 2013

АНОТАЦІЯ

Русін М.Ю. Рідкісні та зникаючі види гризунів степової зони Східної України. – На правах рукопису. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.08 – зоологія. – Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України. – Київ, 2013.

У результаті проведених польових досліджень у Північностеповій підзоні Лівобережної України було з'ясовано сучасний стан восьми рідкісних видів гризунів відкритих просторів: ховрахів малого (*Spermophilus pygmaeus*) та крапчастого (*S. suslicus*), мишівок Штранда (*Sicista strandi*), степової (*S. subtilis*) та Северцова (*S. severtzovi*), тушканчика великого (*Allactaga major*), хом'яка звичайного (*Cricetus cricetus*) та сліпачка звичайного (*Ellobius talpinus*). Було показано скорочення меж поширення, чисельності й щільності популяцій для більшості досліджених видів гризунів. У зв'язку з різким скороченням чисельності ці види більше не є шкідниками сільського

господарства й усі, без винятку, потребують спеціальних заходів щодо їх охорони. Основними причинами скорочення чисельності стала втрата місць існування, фрагментація ареалу, ізоляція й переслідування з боку людини.

Ключові слова: поширення виду, щільність популяції, Східна Україна, охоронна категорія, *Spermophilus*, *Sicista*, *Allactaga*, *Cricetus*, *Ellobius*.

АННОТАЦІЯ

Русин М.Ю. Редкие и исчезающие грызуны Степной зоны Восточной Украины. – На правах рукописи. – Диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.08 – зоология. – Институт зоологии им. И.И. Шмальгаузена НАН Украины. – Киев, 2013.

В результате проведенных полевых исследований в Северостепной подзоне Левобережной Украины было показано современное состояние восьми редких видов грызунов открытых пространств: сусликов малого (*Spermophilus pygmaeus*) и крапчатого (*S. suslicus*), мышовок Штранда (*Sicista strandi*), степной (*S. subtilis*) и Северцова (*S. severtzovi*), большого тушканчика (*Allactaga major*), обыкновенного хомяка (*Cricetus cricetus*) и обыкновенной слепушонки (*Ellobius talpinus*). Было показано сокращение пределов распространения, численности и плотности популяций для большинства исследованных видов грызунов. В связи с резким сокращением численности эти виды более не являются вредителями сельского хозяйства и все требуют специальных мер по охране. Основными причинами сокращения численности стали утрата мест обитания, фрагментация ареала, изоляция и преследование со стороны человека.

Ключевые слова: распространение вида, плотность популяции, Восточная Украина, охранный категория, *Spermophilus*, *Sicista*, *Allactaga*, *Cricetus*, *Ellobius*.

ABSTRACT

Rusin M.Yu. Rare and endangered species of rodents of the Steppe zone of Eastern Ukraine – Manuscript. – Thesis submitted to Schmalhausen Institute of Zoology, Nat. Acad. Sci. Ukraine, for obtaining the degree of Candidate of Sciences (Biology) by speciality 03.00.08 – zoology. – Kiev, 2013.

The dissertation is devoted to the study of rare rodents within Steppe zone of Eastern Ukraine. Main scopes are to identify the current status of these mainly protected species and compare it to old data. In this research eight species were studied: little ground squirrel (*Spermophilus pygmaeus*), speckled ground squirrel (*S. suslicus*), Strand's birch mouse (*Sicista strandi*), southern birch mouse (*S. subtilis*), Severtzov's birch mouse (*S. severtzovi*), great jerboa (*Allactaga major*), common hamster (*Cricetus cricetus*), northern mole-vole (*Ellobius talpinus*). During the work a survey was carried that counted 478 points in Eastern Ukraine and 190 points in other regions during 2005-2012. To compare data on the numbers of *Spermophilus* genus in Ukraine statistics of plant-protections stations for the period from 1937 to 2007 were used. The results of the study showed that the little ground squirrel survives in several localities with numbers around five

thousand individuals. This is only about 0.03-0.51% of numbers of the middle of XX century. The speckled ground squirrel became extremely rare in the region. The common hamster reduced to Forest-steppe zone and most probably became extinct in Eastern Ukraine. The great jerboa survives in several localities with densities several times lower than in past times. The northern mole-vole most probably became extinct from western part of the region and now survives in Lugansk oblast in several localities along left bank of Severskiy Donets River. The number of the *E. talpinus* is around one thousand individuals. The birch mice can still be found in strictly protected areas of nature reserves with very low densities. According to obtained results all the species are endangered and require urgent actions for their conservation. To acquire protection for them several actions were carried out after this study: the little ground squirrel was proposed to be included into the Red book of Ukraine; the common hamster status to be moved to "Vulnerable" in the IUCN Red list of Threatened Species; four species (great jerboa, common hamster, Strand's birch mouse, Severtzov's birch mouse) to be moved to higher protection category in the Red book of Ukraine; created the largest steppe reserve in Eastern Ukraine on the area of 3281 hectares to protect northern mole-vole.

Key words: species distribution, density of population, Eastern Ukraine, protection status, *Spermophilus*, *Sicista*, *Allactaga*, *Cricetus*, *Ellobius*.